

NOVINKY ZAHRANIČNÍ KNIHOVNICKÉ LITERATURY

AL BAGHAL, Tarek. Usage and impact metrics for Parliamentary libraries [Metrika využití a efektivnosti parlamentních knihoven]. *IFLA Journal*, 2019, 45(2), 104–113. DOI: 10.1177/0340035218821391. ISSN 0340-0352 [print], 1745-2651 [online]. Dostupné také z: https://www.ifla.org/files/assets/hq/publications/ifla-journal/ifla-journal-45-2_2019.pdf.

Parlamentní knihovny jsou důležitým prvkem podpory informovaného rozhodování v demokratických zřízeních. Do nedávné doby neexistovalo mnoho studií, které by se věnovaly reálnému využití těchto speciálních knihoven. Jejich shodným rysem je sice poskytování informací a služeb členům parlamentu, nicméně informační potřeby členů parlamentu jednotlivých zemí se mohou lišit, a to zejména díky různým typům politického zřízení, které v dané zemi funguje. Autoři příspěvku vytvořili studii o knihovně britské Sněmovny lordů (*House of Lords Library*, <https://www.parliament.uk/business/lords/work-of-the-house-of-lords/lords-library/>). Dřívější studie se zaměřovaly spíše na knihovnu Dolní sněmovny (*House of Commons Library*, <https://www.parliament.uk/commons-library/>). Knihovna Sněmovny lordů vznikla roku 1826. V té době poskytovala pouze omezené služby, až v roce 1977 byla vytvořena pracovní skupina pro její modernizaci. Tou dobou vznikl základní rámec služeb, které jsou poskytovány dodnes. Kromě výpůjčních služeb šlo především o služby rešeršní, včetně průběžně vydávaných výstupů a reportů o aktuálním dění ve Sněmovně lordů. Tyto materiály jsou v současnosti dostupné v elektronické podobě a na vyžádání zasílány registrovaným zájemcům. Členům sněmovny přihlášeným v jednotlivých debatách jsou poskytovány materiály týkající se jednotlivých projevů, papírové kopie těchto materiálů jsou volně k dispozici v čítárně. Protože neproběhl žádný průzkum informačních potřeb poslanců horní komory, lze předpokládat, že tyto potřeby jsou obdobné jako je tomu v případě členů *House of Commons*. Obecně lze říci, že tyto potřeby jsou poměrně různorodé a úzce souvisí s aktuální politickou situací na úrovni národní i mezinárodní a samozřejmě také s tím, co se právě děje na půdě parlamentu.

Co se týče využívání knihovny, využilo v roce 2016 alespoň jeden typ knihovnických služeb 734 členů Horní sněmovny, v rámci toho knihovna zodpověděla kolem 3000 dotazů, uspokojila 1700 rešeršních požadavků a uskutečnila 1476 knihovnických výpůjček. Do knihovního katalogu pak přibýlo 1700 nových titulů. Ačkoli členů Sněmovny lordů je větší počet než poslanců Dolní sněmovny, jejich knihovna má celkem 45 univerzálně zaměřených zaměstnanců, zatímco v knihovně Dolní sněmovny je více specialistů pro jednotlivé obory. Aby byla knihovna schopna zlepšovat své služby, je vhodné sledovat a průběžně vyhodnocovat **ukazatele kvality a efektivnosti** poskytovaných služeb. U takových speciálních knihoven, jako jsou knihovny parlamentní, může být efektivnost hůře měřitelná. Je nutné především určit, jaký typ dat je potřeba pro účely měření efektivnosti shromáždit a vyhodnotit; některá data průběžně dodávají zaměstnanci knihovny, některá se generují automaticky. Data byla shromažďována a vyhodnocována ve volně dostupném programu R. Jedním ze zdrojů dat se stala webová stránka, kde se členové Sněmovny lordů registrují a zadávají požadavky na rešerše k aktuálním tématům a debatám ve sněmovně (tzv. *Lords Whips website*, <https://www.lordswhips.org.uk/>), dále systémy pro automatické shromažďování požadavků EDDIS (*Enquiries Database Department of Information Services*) a LETS (*Library Enquiries Tracking System*). Výstupem jsou soubory CSV, obsahující nejrůznější typy informací, jako počet požadavků celkově i od jednotlivých osob, způsob zadání požadavku (např. u výpůjčního pulstu nebo e-mailem), typ požadavku (rešerše z článků v tisku, vytištění materiálů apod.).

K evidenci výpůjček byl dříve využíván integrovaný knihovní systém SirsiDynix Symphony (<https://www.sirsidynix.com/symphony/>), ten ale například neumožňoval zaznamenávat historii výpůjček a také struktura dat (logu) nebyla snadno využitelná k získání potřebných informací. I proto knihovna nedávno implementovala volně dostupný knihovní software Koha (<https://koha-community.org/>). Britský parlament využívá ke shromažďování dat o využití svých stránek statistický nástroj Google Analytics. Dále jsou využívány výstupy ze systému Hansard, který zaznamenává veškeré parlamentní projevy a diskuze (<https://hansard.parliament.uk/>). Knihovna dále sleduje zmínky o činnosti Sněmovny lordů v tisku a na sociálních sítích a dokonce zaznamenává, zda šlo o ohlas pozitivního či negativního charakteru. Výstupy ze všech těchto zdrojů lze různým způsobem propojovat a hledat mezi nimi souvislosti, například, zda ti, kteří mají nejvíce výpůjček, zadávají také více rešerší apod. Pro vyhodnocení dat bylo nutné jim dát jednotnou formu – např. už jen zápis jména se v různých zdrojích liší (Lord Smith, Smith L, Smith, L. či L Smith). Ze získaných dat mimo jiné vyplynulo, že řada členů House of Lords služeb knihovny téměř nevyužívá, a i ti, kteří tak činí, to dělají velmi nerovnoměrně. Nejvíce využívanými typy dokumentů jsou především publikace z oborů vztahujících se k politice a vládnutí, o jazykové či umělecké publikaci je zájem výrazně menší. Ukázaly se dvě statisticky významnější korelace, a to mezi počtem výpůjček a rešeršních požadavků a dále mezi počtem rešeršních požadavků a počtem projevů ve sněmovně.

Celkově výzkum přinesl mnoho podnětných informací, které mohou být využity při budoucím plánování rozvoje služeb tohoto typu knihoven. V budoucnu by bylo jistě užitečné provést také průzkum mezi těmi, kdo služeb knihovny prakticky nevyužívají, a zjistit, proč tomu tak je a jak případně služby vylepšit, aby se knihovna pro uživatele stala atraktivnější. Zajímavé výsledky by mohl přinést také průzkum přímo mezi členy sněmovny, nakolik stávající služby vnímají jako užitečné a jaké změny by případně uvítali. Podobný sběr a následné vyhodnocení dat může provádět jakákoli knihovna, pokud bude ochotna tomu věnovat odpovídající množství času a lidských zdrojů.

OTTOSEN, Terri, Nandita S. MANI a Megan N. FRATTA. Health information literacy awareness and capacity building: Present and future [Povědomí o zdravotní informační gramotnosti a budování kapacit: současnost a budoucnost]. *IFLA Journal*, 2019, 45(3), 207–215. DOI: 10.1177/0340035219857441. ISSN 0340-0352 [print], 1745-2651 [online].

Dostupné také z: https://www.ifla.org/files/assets/hq/publications/ifla-journal/ifla-journal-45-3_2019.pdf.

V dnešním složitém informačním ekosystému vzrůstá důležitost zdravotní gramotnosti, a to jak na národní, tak na globální úrovni. V souvislosti se vznikem Mezinárodní asociace pro informační gramotnost IHLA (*International Health Literacy Association*, <http://www.i-hla.org/>) v roce 2018 vznikla též poptávka po založení zájmových skupin, které by se zabývaly zdravotní gramotností hlouběji. Na to reagovala knihovnice pro komunitní angažovanost a zdravotní gramotnost ze zdravotnické knihovny (*Health Sciences Library*, HSL, <https://hsl.lib.unc.edu/>) severokarolínské univerzity v Chapel Hill (<https://www.unc.edu/>), která iniciovala založení skupiny *Librarians Advancing Health Literacy* na podporu zdravotní gramotnosti ze strany knihovníků. Obdobné iniciativy můžeme pozorovat po celém světě. V roce 2011 proběhl průzkum evropské zdravotní gramotnosti (*European Health Literacy Survey*), který zpracoval data z osmi zemí (Rakousko, Bulharsko, Německo, Řecko, Irsko, Nizozemí, Polsko a Španělsko). Bylo vybráno celkem

8000 respondentů starších 15 let (tzn. 1000 z každé jmenované země). Ukázalo se, že nejméně 1 z 10 (12 %) respondentů má nedostačující zdravotní gramotnost a nejméně 1 ze 2 (47 %) respondentů má v tomto směru znalosti omezené nebo problematické. Jednou z klíčových organizací, která se zavázala tento problém řešit a zaměřit se na podporu zdravotní gramotnosti, byla IFLA.

Existuje také celosvětová síť profesionálů z nejrůznějších oborů s názvem *Healthcare Information for All* (HIFA, <https://www.hifa.org/>), která zahrnuje více než 2500 organizací ve 178 zemích, z nichž 1/3 je v Africe, 1/3 v Evropě a zbytek v ostatních zemích světa. Výzkumy realizované ve Spojených státech amerických ukázaly, že nízká zdravotní gramotnost je spojena s vyšším rizikem úmrtí nebo v lepším případě s větší frekvencí návštěv pohotovosti a větším počtem hospitalizací. V roce 2006 bylo pouze 12 % anglicky mluvících obyvatel USA považováno za dostatečně zdravotně gramotné. Knihovníci hrají důležitou roli, pokud jde o asistenci při vyhledávání informací souvisejících se zdravím, dále by měli uživatelům pomáhat tyto informace kriticky vyhodnocovat a celkově všemožným způsobem podporovat zdravotní gramotnost ve své komunitě. Dokument *Calgary Charter on Health Literacy* definuje **zdravotní gramotnost** jako využití široké škály dovedností, které zlepšují schopnost člověka nakládat s informacemi za účelem vlastního zdravějšího života. Tyto dovednosti zahrnují čtení, psaní, poslech, mluvení, počítání, kritickou analýzu, stejně jako komunikační a interakční schopnosti. Tyto schopnosti jsou klíčové pro to, aby jedinec byl schopen činit informovaná rozhodnutí a také se orientovat ve zdravotnickém systému. Pacienti už nejsou jen pasivními příjemci informací o svém zdravotním stavu a díky informačním profesionálům mohou mít přístup i do specializovaných medicínských zdrojů jako např. PubMed/MEDLINE aj. Přístupnost k velkému množství zdrojů má samozřejmě i negativní dopad – může mít za následek informační přetížení. Dobrým příkladem, jak mohou veřejné knihovny podporovat zdravotní gramotnost, je například projekt *Engage for Health* realizovaný 16 knihovnami v Pensylvánii, který měl za úkol podnítit větší angažovanost obyvatelstva při péči o vlastní zdraví.

V roce 2017 asociace veřejných knihoven (*Public Library Association*, PLA, <http://www.ala.org/pla/>) vyzvala knihovny, aby sdílely zejména na sociálních sítích své úspěchy v oblasti podpory zdravotní gramotnosti, což dále vedlo mj. k vytvoření národního akčního plánu prohloubení zdravotní gramotnosti (*National Action Plan To Improve Health Literacy*, <https://health.gov/our-work/health-literacy/national-action-plan-improve-health-literacy>). Ten je založen na dvou klíčových principech: že každý člověk má právo na informace o zdraví, které mu umožňují dělat informovaná rozhodnutí, a že zdravotnické služby mají být poskytovány srozumitelným způsobem a tak, aby zlepšovaly zdraví a kvalitu života a prodlužovaly jeho délku. Existují knihovníci přímo specializovaní na zdravotní gramotnost, kteří mohou knihovnám a institucím v této oblasti poskytnout kvalifikovanou pomoc. Iniciativy na podporu zdravotní gramotnosti probíhají v již zmíněné Health Sciences Library v Severní Karolině. Knihovníci se zde zaměřují jak na uživatele, tak na profesionály z oboru zdravotní péče. Na programech podpory spolupracují s dalšími institucemi, jako jsou veřejné knihovny nebo školy (např. *School of Library and Information Science*, SILS, jejíž studenti spolupracovali s knihovníky z HSL na nejrůznějších workshopech). HSL rovněž provozuje dvě webové stránky na podporu zdravotní gramotnosti v celém státě s názvem *NC Health Info* (<https://www.nchealthinfo.org/>) a *NC Health Literacy* (<https://hsl.lib.unc.edu/health-literacy>). Právě nejrůznější online projekty představují i do budoucna efektivní nástroj na podporu zdravotní gramotnosti.

FARMER, Lesley S. J. *School librarians in Sweden: A case study in change [Knihovníci ve školních knihovnách ve Švédsku: případová studie]. IFLA Journal, 2019, 45(4), 344–352. DOI: 10.1177/0340035219845018. ISSN 0340-0352 [print], 1745-2651 [online].*

Dostupné také z: https://www.ifla.org/files/assets/hq/publications/ifla-journal/ifla-journal-45-4_2019.pdf.

Zákony a nařízení týkající se školních knihoven jsou ve Švédsku poměrně novou záležitostí. Nový knihovní zákon z roku 2013 a další směrnice sice existenci těchto knihoven přímo nařizují, nicméně o jejich přesné podobě a zejména o roli a kompetencích knihovníků v nich dlouhou dobu nebyla řeč. Ve Švédsku v současnosti existují asi 4000 školních knihoven spravovaných místní samosprávou. Až od roku 2017 zesiluje snaha o stanovení, jak by tyto knihovny měly fungovat. V těchto iniciativách se angažují např. Švédská národní knihovna (*National Library of Sweden/Kungliga biblioteket*, <https://www.kb.se/>) a Národní vzdělávací agentura (*Swedish National Agency for Education/Skolverket*, <https://www.skolverket.se/>). Národní školní inspektorát (*Swedish Schools Inspectorate/Skolinspektionen*, <https://www.skolinspektionen.se/>) zkoumá, zda mají žáci a studenti přístup do knihovny, jaká je úroveň vybavení knihovny, to, zda knihovna vychází dostatečně vstříc potřebám uživatelů, podporuje-li jazykovou výuku a informační technologie atd. Literaturu do školních knihoven pomáhá nakupovat ministerstvo kultury a na jejich rozvoji se podílí celá řada dalších institucí.

V roce 2013 vyšla s podporou University of Borås/Högskolan i Borås (<https://www.hb.se/>) publikace popisující **úlohu a kompetence knihovníků pracujících ve školních knihovnách**, v roce 2015 pak studie iniciovaná národní knihovnou popsala typické povinnosti knihovníků a vytyčila pedagogické funkce školní knihovny: učit vyhledávat informace, učit vyhodnocovat relevantní zdroje, podporovat čtenářství, radit čtenářům, pomáhat studentům vybírat materiály pro školní práce, pomáhat studentům s poruchami čtení, plánovat výuku a nákup médií společně s učiteli a umožňovat vzdálený přístup k médiím. Tyto funkce byly v roce 2017 švédským ministerstvem školství opět revidovány (<https://www.government.se/government-of-sweden/ministry-of-education-and-research/>). Ministerstvo klade zvláštní důraz na kritické myšlení, jazykové dovednosti a informační, mediální a technologickou gramotnost. V roce 2017 také vyšla zpráva ministerstva školství, která se pokusila definovat, jaké dovednosti knihovníků a funkce knihoven nejvíce přispívají ke zvýšení kvality vzdělání, a také doporučila upřesnit legislativu související se školními knihovnami a knihovníky, posílit jejich aktivity v rámci národního programu rozvoje školství atd.

Tyto změny se promítly do národního kurikula. Knihovnické studijní programy nabízí pět švédských univerzit, největší z nich je *School of Library and Information Science při University of Borås* (UBSSLIS, <https://www.hb.se/en/The-Swedish-School-of-Library-and-Information-Science-SSLIS/>). Zaměření přímo na školní knihovny a jejich zaměstnance je však stále nedostatečné a pro následující roky je potřeba změnit v tomto smyslu i kurikulum. Univerzita testovala zájem o toto zaměření absolventů například pomocí nabídky nejrůznějších kurzů. Již v 90. letech 20. století vzniklo několik studií, které navrhovaly zlepšení v oblasti školních knihoven. Řadu z nich se již podařilo realizovat, k dnešku přetrvává zejména již zmíněná absence dostatečné podpory školních knihoven na národní úrovni, napětí mezi kompetencemi na národní a lokální úrovni, nedostatky ve financování a málo systematické průběžné vzdělávání knihovníků školních knihoven.

*

*

*

Čtvrtletník **Ar(abes)ques** francouzské vysokoškolské bibliografické agentury ABES (*Agence bibliographique de l'enseignement supérieur*, <http://www.abes.fr/> – pozorný čtenář jistě zaznamená význam grafické podoby názvu časopisu!) přinesl ve svém 92. čísle (jaro 2018) zajímavý, monotematicky zaměřený soubor příspěvků týkajících se různých forem služeb monitoringu, analýzy a dalšího (adresného) šíření informací, především ve vědeckém prostředí. Ve francouzštině je obecně pro tyto služby užíván termín „*veille*“ (ve významu sledování, hlídka, hlídání, a také bdění) s případnými zpřesňujícími přídavnými jmény. V jazyce českém jsme podobný jednotný výraz pro skupinu daných služeb nenašli, v kontextu anotovaných článků jsme se proto většinou přiklonili k termínu „monitoring“. Přesto jsme se snažili převést do češtiny názvy jeho specifických forem či druhů, které francouzské knihovnictví přesně pojmenovává v závislosti na konkrétním zaměření dané služby („*veille stratégique*“ – strategický monitoring; „*veille documentaire*“ – dokumentační či tematický monitoring, sledování tisku, zdrojů informací; „*veille ciblée*“ – sledování informací k danému tématu nebo oboru; „*veille radar*“ – sledování informací za účelem objevování inovací a tendencí, jejich vyhodnocování atd.).

Pohled do francouzského prostředí je doplněn příspěvkem o aktivitách evropské organizace LIBER (*Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche*), zaměřených na monitoring a sdílení informací (v prostředí otevřené vědy) za účelem sledování a definování tendencí rozvoje samotných evropských knihoven.

MESGUICH, Véronique. La veille à l'heure des big data et de l'intelligence artificielle [Monitoring informací a návazné služby v čase velkých dat a umělé inteligence]. Ar(abes)ques: Revue trimestrielle de l'Agence bibliographique de l'enseignement supérieur. 2018, 92(janvier – février – mars), 4–5. ISSN (web) 2108-7016.

Dostupné také z:

<http://www.abes.fr/Publications-Evenements/Arabesques/Arabesques-n-92>.

Článek shrnuje **vývoj služeb monitoringu informací**, a to od tradičního adresného rozšiřování informací po současné trendy kolaborativních projektů.

Klasický cyklus služby byl tvořen čtyřmi na sebe navazujícími etapami: definicí potřeb a směrů monitoringu, sběrem informací, jejich zpracováním a analýzou a konečně adresným šířením informací. V 60. letech 20. století, ruku v ruce s nárůstem výstupů vědeckotechnické literatury a vznikem prvních automatizovaných databází, se rodí tzv. *monitoring technologický*. V 80. letech přichází *business intelligence*, finanční informační služby a s nimi *monitoring konkurenceschopnosti*. V 90. letech se s nástupem webu paleta monitoringu rozšiřuje a zahrnuje již i problematiku ovlivnitelnosti a ochranu informací (francouzský termín „*patrimoine informationnelle*“). S rozšířením webu 2.0 a sociálních sítí vyvstává potřeba zachovat si na internetu dobrou pověst. Poslední vývoj se stáčí k tématům mobilních zařízení, multimédií a pomíjivosti informací. Protože jsme dnes informacemi doslova zavaleni, je využíváno technik automatické analýzy a projekty jsou řešeny kolaborativním způsobem. Služba se proměňuje, zahrnuje nové metody, zdroje a inovativní řešení.

V knihovnách se jedná v první řadě o sledování nově vydaných publikací a článků (v papírové či elektronické podobě), v užším smyslu o systematické sledování informací k danému tématu nebo oboru („*la veille ciblée*“), na něž navazuje objevování inovací a tendencí („*la veille radar*“). Pokud je tato etapa doplněna strategickou analýzou informací, slouží k usnadnění předvídání budoucího vývoje a rozhodování.

V současné záplavě informací a dokumentů neexistuje jediný a nejlepší nástroj sledování, sběru, analýzy informací a předvídání budoucího vývoje. Možností je mnoho a autorka

článku jich také mnoho zmiňuje, ať pro celý proces nebo pro jednotlivé etapy. Uvádí také, že bezplatná řešení mají své limity, co se týká praktičnosti nebo životnosti.

Stejně tak je při výběru zdrojů spíše než kvantitativní přístup čím dál více ceněn přístup kvalitativní. V případě bibliografického monitoringu upřednostňujeme samozřejmě nástroje bibliografické, webové stránky vydavatelů, jejich newslettery nebo profily na sociálních sítích. Informační monitoring vychází ze sledování pertinentních webových stránek a informačních portálů, blogů, včetně těch, kde je naznačen možný budoucí vývoj. Online databáze bohužel nejsou informačními pracovníky dostatečně využívány. Co se týká sociálních sítí, měli bychom upřednostňovat sítě profesionální (LinkedIn), akademické (Researchgate, Academia) nebo Twitter, samozřejmě při pečlivém výběru profilů a tweetů. Sledování zdrojů informací dnes nelze provádět vyčerpávajícím způsobem, ale měla by být zachována reprezentativnost a různorodost, abychom se vyhnuli vytváření bublin a redundantním výsledkům.

Analýza získaných informací může být provedena nástroji vizualizace dat nebo metodou dolování v textech, která umožňuje pomocí statistických a sémantických metod zobrazit tendence, vzájemné vztahy a nevyřčené informace, dedukce. Přidaná hodnota informačního pracovníka nespočívá jen v tom, že umí používat vhodné nástroje, ale také soudně a nestranně interpretuje nalezené výsledky.

Popsaný klasický cyklus je nyní některými experty zpochybňován, považován za příliš lineární a neberoucí dostatečně v potaz kolaborativní organizaci práce. Čím dál více rozšířené spolupráce institucí v rámci sítí jsou tendence, které nesmí být přehlíženy. Monitoring a návazné informační služby prochází změnami stejně rychle, jak se vyvíjí web a používané nástroje. Protože je tato služba nutně inovativní a kreativní, musí být informační pracovníci vybaveni nejen odbornými dovednostmi, ale i otevřenou myslí a zvědavostí.

GÉROUDET, Marie-Madeleine. Prospector, former, créer du sens: pourquoi et comment veiller en bibliothèque ? [Prohledávat, vytvářet, dávat smysl: proč a jak uplatňovat monitoring a analýzu informací v knihovnách]. *Ar(abes)ques: Revue trimestrielle de l'Agence bibliographique de l'enseignement supérieur*. 2018, 92(janvier – février – mars), 6–7. ISSN (web) 2108-7016.

Dostupné také z:

<http://www.abes.fr/Publications-Evenements/Arabesques/Arabesques-n-92>

Monitorování a další šíření informací nezahrnuje pouze jejich sběr, ale také analýzu, jejíž užití musí být promyšleno v závislosti na přesně stanovených cílech. Příspěvek vychází mimo jiné z výsledků ankety z roku 2013, ve které byli knihovníci tázáni na poskytování těchto informačních služeb. V následujících pěti letech služba v prostředí knihoven ještě více zakotvila a některé instituce vyvinuly vlastní nástroje interního monitoringu. Přesto existují úskalí jako nedostatek času pracovníků, malý zájem účastnit se takového dlouhodobého projektu nebo marné hledání dokonalých informačních nástrojů.

Hlavními cíli *institucionálního monitoringu* jsou podle definice předvídaní budoucího vývoje a přizpůsobování se změnám ve svém okolí. Zdá se ovšem, že ve sledovaných informačních institucích tomu tak vždy není. Pokud je *strategický monitoring* („*veille stratégique*“) uplatňován v jiných oborech a institucích, v knihovnách je zaměřován za *monitoring dokumentační, tematický* („*veille documentaire*“). Služba je pracovníky stále chápána ve smyslu sběru a rozšiřování informací místo jejich analýzy, která by měla v ideálním případě naznačit možný budoucí vývoj (nezapomínáme, že cílem monitoringu je dosáhnout inovací?, ptá se autorka).

Toto nepochopení může vysvětlit relativní nesoulad mezi strategickým sledováním v rámci instituce, kde jsou tyto činnosti někdy vykonávány uzavřenými jednotkami,

a nástroji monitoringu, od počátku zamýšlenými jako nástroje otevřené a participativní. Pokud je monitoring vykonáván k tomu určeným jednotlivcem nebo skupinou, informační pracovník se sice postupně stane expertem, nicméně informace takto získané nemusí odpovídat potřebám celé instituce. S touto skutečností se častěji setkáváme ve velkých organizacích, ale také v univerzitních knihovnách, které slouží mnoha oborům a specializacím. Na druhou stranu idea kolaborativního monitoringu spočívá v tom, že zodpovědnost svěříme celému týmu nebo jeho části. Snadněji tak zachytíme pertinentní informace a zvýšíme šance na jejich přijetí cílovou skupinou. Tyto aktivity také snadněji zakotví mezi každodenní činností pracovníků.

Aby systém v jakékoli podobě dobře fungoval, je nutné definovat jeho cíle. Sem patří i volba mezi „*veille cible*“, která se opírá o sledování předem daných zdrojů informací ve známé oblasti, nebo „*veille radar*“, jež se otevírá prozkoumávání různorodých a možná nečekaných zdrojů informací pomocí korpusu klíčových slov.

Pokud má v knihovnách skutečně dojít ke změnám, je nutné, aby byly schopny předvídat budoucí vývoj a aby všichni v týmu porozuměli situaci, ve které se nacházejí a budou nacházet.

GRANT, Friedel. LIBER: un plan stratégique renforcé par la veille au niveau européen [Asociace evropských odborných knihoven LIBER: strategický plán obohacený o monitoring a návazné informační služby na evropské úrovni]. *Ar(ables)ques: Revue trimestrielle de l'Agence bibliographique de l'enseignement supérieur*. 2018, 92(janvier – février – mars), 8. ISSN (web) 2108-7016.

Dostupné také z:

<http://www.abes.fr/Publications-Evenements/Arabesques/Arabesques-n-92>.

Otevřená věda, reforma přístupu k autorským právům, interdisciplinární obor *digital humanities*... – to jsou jen některá z témat, kterými se v dnešní době zabývají všechny evropské odborné knihovny. Nezapomeňme na související rychlý vývoj komunikační infrastruktury, nástrojů a služeb. Od knihoven se očekává, že budou reagovat rychleji než kdy dřív. Pro izolovanou knihovnu by bylo téměř nemožné těmto výzvám čelit. Z tohoto důvodu asociace LIBER (*Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche*, <https://libereurope.eu/>) již více než 50 let seskupuje síť národních, univerzitních a odborných knihoven Evropy (v roce 2020 je do sdružení zapojeno i 12 knihoven z České republiky). Na období let 2018–2022 byl vytvořen strategický plán (libereurope.eu/strategy) s definicí priorit a aktivit, které musí přímo souviset se třemi osami: vědecká komunikace, služby a kompetence v digitálním prostředí, infrastruktura vědy a výzkumu. Velká část každodenních činností je vykonávána devíti tematickými pracovními skupinami (viz <https://libereurope.eu/strategy/working-groups/>).

Zapojené knihovny mohly mezi sebou sdílet expertní zkušenosti v projektech propagace otevřené vědy, jako jsou AACR2, EOSCpilot a FOSTERPlus (přehled projektů je na <https://libereurope.eu/our-activities/projects/past-projects/>). V opačném směru probíhá sběr informací o hlavních tendencích vývoje oboru.

Činnosti devíti pracovních skupin a komise LIBER získávají přidanou hodnotu pečlivým sledováním tendencí, které mají dopad na činnost a fungování odborných knihoven. Může se jednat o tendence v jednotlivých institucích nebo obecně v oblasti vědy. Informace získané různými kanály jsou projednávány na setkáních a mohou se stát předmětem nových iniciativ nebo využity ke zdokonalení stávajících projektů.

Síť LIBER tvoří solidní základnu k účinnému vyhodnocování nejdůležitějších problematik, s nimiž se odborné knihovny potýkají, a snaží se pro ně přinášet vhodná řešení.

DAZY, André. Le lendemain s'instruit aux leçons de la veille: partage d'informations chez Couperin [Z toho, co se stalo včera, si berme ponaučení pro zítřek: sdílení informací v konsorciu Couperin]. *Ar(abes)ques: Revue trimestrielle de l'Agence bibliographique de l'enseignement supérieur*. 2018, 92(janvier – février – mars), 9. ISSN (web) 2108-7016.

Dostupný také z:

http://www.abes.fr/Publications-Evenements/Arabesques/Arabesques-n-92.

Francouzské národní konsorcium *Couperin* (<https://www.couperin.org/>), jedno z největších evropských konsorcií, sdružuje vysoké školy a výzkumné instituce v zemi, aby jim usnadnilo přístup k digitálním dokumentům. Monitoring má v síti mnoho forem. *Informační monitoring* („la veille informationnelle“) je podle normy Afnor definován jako „činnost dlouhodobá, z velké části se opakující, která si klade za cíl aktivně sledovat situaci technologickou, obchodní a jinou, a na základě zjištění předvídat další vývoj“. V konsorciu Couperin se tento monitoring realizuje v rámci distribuované struktury členy odborné komise, pracovních skupin a návazně vytvořených sítí spolupracovníků, částečně s využitím neformální interakce mezi členy.

Každá pracovní skupina je tvořena experty jednotlivých oborů. Probíhá zde čilá výměna informací, například pracovní skupina Open Access zve na každé jednání specialistu z oboru vědeckých informací. Členové odborné komise působí v dalších externích pracovních skupinách, kde sbírají důležité informace. Dále zmiňme pořádané konference a přednášky, vazby s jinými organizacemi během stáží, jednání, návštěv. Někteří kolegové se účastní mezinárodních řízení, odkud přivázejí podněty. Tento klasický monitoring jednotlivců je doplněn monitoringem kolektivním: nástroji obsahové analýzy, tematickým upozorňováním, využitím Twitteru a sociálních sítí obecně, kanálů RSS, osobními vazbami.

V rámci konsorcia je každý rok pořádáno setkání „vyjednávačů“ zaměřené na výměnu poznatků z dřívějších vyjednávání. Pozvaný zahraniční host se podělí o své zkušenosti a podá vhodná doporučení k úspěšnému vyjednávání. Další sběr informací se uskutečňuje dvakrát do roka na mezinárodních shromážděních konsorcia konsorcií (ICOLC, SELL). Během těchto setkání se formují vztahy založené na důvěře, které se tak posléze stávají zdrojem mnoha důležitých informací, které by jinak zůstaly skryty – např. zkušenosti týkající se vyjednávacích technik a výše tarifů v jiných zemích.

Část takto získaných informací je šířena odběratelům novinek konsorcia, na webových stránkách, na stránkách organizovaných konferencí a prostřednictvím účtu na Twitteru. Navíc se konsorcium účastní projektu kolektivního monitoringu *Open Access Tracking Project* (OATP) Harvardovy univerzity.

Takto vypadá řízený monitoring v konsorciu Couperin, díky kterému si „zachovává štíhlou postavu i v době informační obezity“. Přesto by propracovanější systém věnující se výhradně monitoringu bezesporu umožnil získané informace šířit v širším měřítku.

Pozn. překl.: Autorem citátu v originálním názvu článku je římský dramatik a básník Publilius Syrus. Je v něm slovní hříčka – francouzského výrazu „veille“ (v knihovnictví monitoring, cílený sběr informací) je užito v jeho dalším významu – „předchozí den“. Doslovný překlad do češtiny by zněl „Zítřek se učí z lekcí předchozího dne“. Dali jsme však přednost formulaci „Z toho, co se přihodilo včera, si berme ponaučení pro zítřek“.

CLÉMENT, Brigitte. LaLIST, veille et diffusion de l'information scientifique et technique [Služba LaLIST, monitoring, zpracování a další šíření vědeckotechnických informací]. *Ar(abes)ques: Revue trimestrielle de l'Agence bibliographique de l'enseignement supérieur*. 2018, 92(janvier – février – mars), 10–11. ISSN (web) 2108-7016.

Dostupné také z:

<http://www.abes.fr/Publications-Evenements/Arabesques/Arabesques-n-92>.

LaLIST (<https://lalist.inist.fr/>) je služba informačního monitoringu poskytovaná francouzským Národním centrem vědy a výzkumu CNRS, konkrétně jeho jednotkou pro vědecko-technické informace Inist (dále také Institut) (<https://www.inist.fr/>). Každý den nabízí specialistům, vědcům, vyučujícím, doktorandům a širší veřejnosti novinky z oblasti vědecko-technických informací. Vznikl z potřeby přinášet uživatelům vybrané informace k tématu v době jejich celkového obrovského přebytku. Extrakce informací z rozličných předem vybraných zdrojů a jejich další šíření tvoří přidanou hodnotu služby. Opírá se o rozmach otevřené vědy a související projekty institucionální, národní i evropské.

Výstupní „lístky“ („*billets*“) jsou vytvořeny v původním jazyce zdroje, doplněny o klíčová slova, tematicky rozříděny a následně publikovány. Šířeny jsou prostřednictvím Twitteru, Facebooku, kanálů RSS a denních nebo týdenních newsletterů. Jedná se zároveň o znalostní databázi s vyhledávacím rozhraním. Hlavním cílem je snaha pečlivě informovat (ale nezahltit) a nabídnout „obecnou informační kulturu“ těm, kteří si přejí být informováni, ale nemají dostatek času informace aktivně vyhledávat.

Služba LaLIST je pro svůj široký záběr poptávána i analyticky. Zejména v oblasti práva je užíváno nástrojů pro dolování informací z dat a textů. Tato služba je velmi ceněna, protože umožňuje sledovat směřování a specifčnosti oboru v jednotlivých zemích Evropské unie. Díky technice signování mohou uživatelé zjistit, zda se určití zástupci účastnili daných řízení nebo pracovních skupin. Tímto způsobem je také možno zjistit postoj různých činitelů k aktuálním událostem (např. vydavatelé a dolování informací a dat z textů). Pracovníci ve vzdělání využívají „lístky“ při tvorbě svých lekcí.

Pracovníci Institutu ocení, že výstupy služby LaLIST jim umožní získat určitý odstup od právě řešených projektů a jsou podporou komunikace v týmech. Slouží jako určitá forma celoživotního vzdělávání, zdroj nových nápadů, tvorby analýz, definic nových funkcí a celkově podporují širší rozhled v oborech, pro které tito specialisté řeší projekty. Služba není využívána pouze pracovníky Institutu, je určena také univerzitám, vysokým školám a prostředí vědy a výzkumu obecně.

K využití korpusu dosud vytvořených „lístků“ byl použit jeden z volných nástrojů vizualizace dat ezVIS, vytvořený přímo v Inist-u. Kromě klasické vizualizace umožňuje grafické zobrazení nově se objevujících nebo v čase se vyvíjejících témat v oblasti vědeckotechnických informací. Výsledná webová stránka (<https://lalist-2018.dboard.inist.fr/index.html>) by mohla být do budoucna obohacena dalšími metadaty, například anotacemi, pro ještě důkladnější analýzy.

BOUCHARD, Aline. La veille du côté des URFIST, comment et pour qui la faire? [Monitoring a zpracování informací ze strany sítě institucí URFIST, jak a komu je poskytovat?]. *Ar(abes)ques: Revue trimestrielle de l'Agence bibliographique de l'enseignement supérieur*. 2018, 92(janvier – février – mars), 12–13.

ISSN (web) 2108-7016.

Dostupné také z:

<http://www.abes.fr/Publications-Evenements/Arabesques/Arabesques-n-92>.

URFIST (*Unités Régionales de Formation à l'Information Scientifique et Technique*) je francouzská síť sedmi regionálních institucí, které vzdělávají v oblasti informační vědy a vědeckotechnických informací. Autorka se v článku zamýšlí nad přínosem monitoringu a zpracování informací v činnosti pedagoga. Vychází přitom ze shrnujících článků („*articles de synthèse*“) o akademických sociálních sítích, které byly v letech 2014–2017 publikovány na blogu *URFISTinfo* (urfistinfo.hypotheses.org). Nachází se v nich mnoho odpovědí na otázky, které si pedagogové v oboru informační vědy pokládají.

Jako nejvhodnější forma publikování shrnujících článků se ukázal blog, jelikož je možné užít nepříliš formálního stylu. Publikování je v souladu s podstatou otevřené vědy volné, bezplatné a okamžité. Jedná se o nejlepší prostředek k podchyzení a zpracování aktuálních témat s možností rychlého šíření ve virtuálním prostoru. Blog se tak stává nástrojem vědecké komunikace.

Vytváření výstupů („*billets*“ – „*lístků*“) pro blog je v souladu se specifickou redakční politikou: neutrální tón, zahrnutí co největšího množství zdrojů (denní tisk, názory, vědecké články, komerční zprávy), z nichž všechny byly přečteny, informace strukturovány, uvedeny do kontextu atd. Hlavní cílovou skupinu představují informační pracovníci ve vědě a výzkumu. Oblast monitoringu, i když je přesně definována, vyžaduje upozorňování na základě zadaných klíčových slov. K tomuto účelu jsou používány: *Talkwalker alerts* pro web, *Google scholar* pro vědecké publikace, *Tweetdeck* pro Twitter. Vše je doplněno monitoringem dalších zdrojů informací z oboru. Výstupy jsou organizovány tak, aby bylo možné snadno uspořádat odkazy a zároveň nabídnout čtenáři skutečný komparativní nástroj. Jednorozměrná periodicitu umožňuje tvůrcům získat odstup a odpadá obava, že jim něco důležitého uniklo. V neposlední řadě je třeba naučit se vytvářet kvalitní texty.

Mezi roky 2014–2017 vzniklo pět výstupů po 70 stranách. Staly se pomocníkem pedagogů i studujících, prostředkem celoživotního vzdělávání. Mnozí v nich našli odpovědi na své otázky. Je ale zajímavé, že i když jedním z cílů tohoto projektu bylo snížit počet dotazů, které do sítě URFIST přicházejí, jejich počet naopak vzrostl!

Výstupy z roku 2017, týkající se akademických sociálních sítí, budou zatím poslední k tomuto tématu. Roste délka výstupů, množství zdrojů, které je třeba prostudovat... Získané zkušenosti byly zúročeny v roce 2018, kdy se pracovníci URFISTinfo zaměřili na další téma týkající se vzdělávání v informační vědě, a sice *digitální identity*.

Pokud pracujete v URFISTu, jste zároveň blogerem i pedagogem. Kromě monitoringu a zpracování informací, které jsou dál šířeny, je třeba se ptát, proč a pro koho jsou blogy vytvářeny. Blog umožňuje získat odstup, informace analyzovat a přemýšlet o nich. Je to zároveň forma neustálého vzdělávání se a na druhé straně zviditelnění témat, kterými se v URFISTu zabývají. Dosud nejobtížnějším úkolem bylo objevit nová, vynořující se témata a najít dostatek času a nástrojů k jejich zpracování.

Zpracovaly: Mgr. Lenka Čížková, Mgr. Veronika Tichá

K redakci připravila: PhDr. Anna Machová

ČÍŽKOVÁ, Lenka a Veronika TICHÁ. Novinky zahraniční knihovnické literatury. *Knihovna: knihovnická revue*. 2020, 31(2), 91–100. ISSN 1801-3252.